

Effectiviteit

Dolf Janson

Effectiviteit is een van de vijf daltonkernwaarden. Zoals het woord al zegt, gaat het daarbij om het bereiken van effect. Dingen (laten) doen die geen effect of ongewenste effecten hebben, zijn zinloos en dus tijdverspilling. Dat klinkt heel logisch, maar als je in je school eens kritisch rondkijkt zul je merken dat effectiviteit lang niet zo eenduidig en vanzelfsprekend is als het lijkt.

Wie het over effectiviteit heeft (wat iets anders is dan efficiëntie!) zal zich eerst moeten afvragen waartoe iets effectief moet zijn. Welk effect beoog je? Op een daltonschool helpt het dat die daltonkernwaarden alleen samen betekenis hebben. Los zijn ze al snel alleen van organisatorische aard en dat was niet de bedoeling. Het gaat in het onderwijs om de leerlingen en daarvoor zijn heel andere accenten nodig. Onderwijsfilosoof Gert Biesta (2015) noemt dat de drie functies van onderwijs: kwalificatie (verwerven van kennis, waarden en houding), socialisatie (deel worden van manieren van doen en manieren van zijn) en subjectificatie (emancipatie en vrijheid van een individu en de daaruit voortvloeiende verantwoordelijkheid). Hij schreef dat voor onderwijs in het algemeen en niet speciaal voor daltonscholen, maar wie werkt vanuit de daltonvisie zal veel hiervan herkennen. In feite beogen de vijf kernwaarden-in-samenhang iets dergelijks.

Als we heel basaal naar onderwijs kijken, moeten we vaststellen dat de school alleen bestaat vanwege de kinderen. Leraren zijn daar voor de kinderen en niet andersom. Kinderen komen naar school om zich verder te ontwikkelen en zich inzichten, kennis en vaardigheden over 'de wereld' en zichzelf eigen te maken. Dit staat ten dienste van hun verdere ontwikkeling als persoon en als deelnemer aan de samenleving. Dit herkennen en onderschrijven zal je als leraar niet veel moeite kosten, maar dat heeft wel consequenties. Alles wat deze functies van onderwijs in de weg staat moet je als team durven skippen. Dit is het wezenlijke kenmerk van effectiviteit: je wilt iets en dan zorg je dat alle aandacht en energie daarop is gericht, zodat dit ook gaat lukken. Die vijf kernwaarden-in-samenhang gelden immers net zo goed voor jullie als team.

Effectiviteit als kernwaarde betekent daarom dat je als team van een daltonschool een beeld voor ogen hebt waartoe jullie persoonlijke en gezamenlijke handelen effectief is. Dat beeld is hopelijk niet 'streven naar hoge Cito-scores', want dan gaat het niet meer over de ontwikkeling van de kinderen. Zo'n voorbeeld illustreert wel dat het weinig moeite kost om vervormingen van dat gewenste perspectief mee te maken. Wie die toets denkt nodig te hebben om na te gaan of een leerling een volgende stap in zijn of haar ontwikkeling heeft gemaakt, denkt en werkt niet vanuit de samenhangende kernwaarden. Dat is dan niet effectief voor de ontwikkeling van die leerling, want die kan dan niet de eigen voortgang monitoren en de eigen inspanning bijsturen als dat nodig is. Die zelfstandigheid, vaak ook samenwerking, maar zeker vrijheid en verantwoordelijkheid in combinatie met reflectie zouden moeten kunnen leiden tot effectieve acties van die leerling om het (zelf)gestelde doel te kunnen bereiken. Als de standaardtoets dit bepaalt is de leerling afhankelijk en wordt afwachtend. Het gaat dan al snel om goed of fout en niet meer over het proces. Daardoor leert een kind niet bij zichzelf herkennen wat tijdens dat leerproces

helpende en storende factoren zijn in het eigen leergedrag. Zo leert het ook niet actief en effectief daarmee om te gaan. Dit is het principe van Building Learning Power (Claxton, 2011), de leerkracht waarin kinderen tijdens hun deelname aan onderwijs kunnen groeien, als dat onderwijs effectief is.

Effectiviteit blijkt dus steeds verbonden met een keuze. Wie die Cito-scores wel heel belangrijk vindt, moet de leerlingen trainen met de inhouden van die toetsen. Dat is voor dit doel heel effectief, want dan krijg je hoge scores. Voor het leerproces van de kinderen en voor de transfer van het geleerde naar spontane toepassing is dat helemaal niet effectief. Dat is een heel ander perspectief dan hoge scores en dus zullen daartoe andere keuzes de effectiviteit bevorderen.

Om leerlingen bewust te maken van manieren om de eigen effectiviteit te versterken, zouden aandachtspunten, zoals hieronder, kunnen helpen.

Effectief gedrag	Wat al lukt	Wat nog verbeterpunten zijn
Ik weet wat ik moet kennen en kunnen over dit onderwerp.		
Ik weet op welke manier ik dit het beste kan aanpakken.		
Ik kan hoofd- en bijzaken onderscheiden, zodat ik kan focussen op wat belangrijk is.		
Ik ben kritisch op wat ik doe en hoe ik het doe en ken mijn eigen valkuilen daarbij.		
Ik herken of ik geneigd ben mezelf voor de gek te houden.		
Ik stel vragen als ik iets niet weet of begrijp en er zelf niet snel genoeg achter kan komen.		
Ik weet met wie ik het best kan samenwerken om mijn doelen te halen.		
Ik maak aantekeningen op papier tijdens instructies.		
Ik gebruik geen markeerstift tijdens het lezen, maar noteer trefwoorden en vragen bij de tekst.		
Ik maak onderscheid tussen soorten leertaken en pas daar mijn planning op aan.		

Misschien is dit ook nuttig binnen je team. Op teamniveau gelden zulke inzichten immers ook!

Het schoolplan van een daltonschool is, als het goed is, identiek aan het daltonontwikkelplan, want je kunt als school en als team maar één ontwikkelproces doormaken. Dat betekent dat effectiviteit in elk schoolplan ook een aandachtspunt is. De vraag is dan zowel 'zijn wij als team effectief?', als ook 'is wat wij de leerlingen

laten doen en meemaken voor ieders ontwikkel- en leerproces effectief?'. Dit zou wel eens een mooi onderwerp voor een studiedag kunnen zijn...

Bronnen:

G.J.J. Biesta (2015). Het prachtige risico van onderwijs. Culemborg: Phronese.

G. Claxton, M. Chambers, G. Powell, & B. Lucas (2011). The Learning Powered School. Bristol: TLO ltd.

Dit artikel verscheen in Daltonvisie 7 (1) september 2018